

Tiina Kuokkanen

Vaatetuksen luokka ja sukupuoli 1600–1800 -lukujen Oulussa. Historiallisen ajan arkeologian näkökulma

Lectio praecursoria 19.3.2016

Se, että puolustan tänään arkeologian alan väitöskirjaani, on sikäli yllättävää, että lähtökohtaisesti en ole juurikaan kiinnostunut esineistä vaan enemmänkin ihmisistä. Minusta ei alun perin edes pitänyt tulla arkeologia. Opintojeni alussa olin enemmän kiinnostunut historiasta, mutta muutamien sattumien ja käytännön seikkojen seurauksena päädyin opiskelemaan arkeologiaa. Tämä ei suinkaan ollut huono vaihtoehto ihmiselle, joka on kiinnostunut menneisyydestä, kulttuurista ja yhteiskunnallisista ilmiöistä.

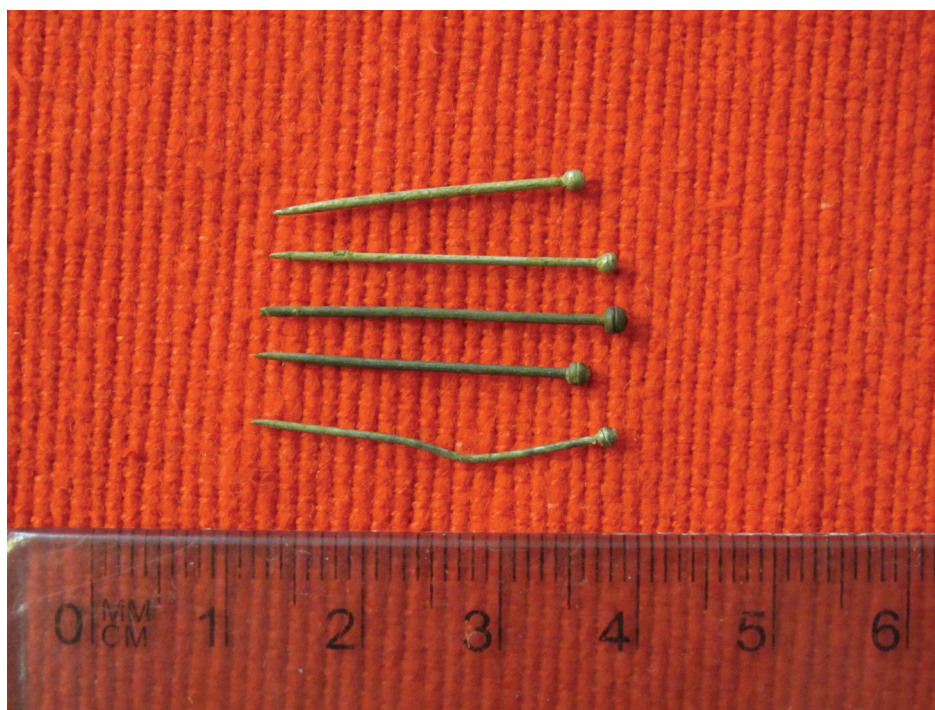
Arkeologian myötä mukaan kuvaan astui materiaallinen kulttuuri, mutta kiinnostus historiaan ei hävinnyt minnekään. Siispä opiskelin niitä molempia, arkeologiaa ja historiaa, kuin myös useita yhteiskunnallisia oppiaineita, kuten sosiologiaa ja valtio-oppia. Lopullisesti päätin, että minusta tulee arkeologi, kun noin puolivälissä opintojani tutustuin sukupuoliarkeologiaan ja historiallisen ajan arkeologiaan. Ensiksi mainitun kautta havaitsin, että arkeologiassa voi todella olla kysymys myös ihmisistä, ei ainoastaan esineistä, ja jälkimmäisen kautta oivalsin, ettei minun välttämättä tarvitse tehdä tuolloin lähes ylivoimaiselta tuntunutta päätöstä valita arkeologian ja historian välillä, vaan jol-

lain tapaa voisi olla mahdollista yhdistää nämä kaksi mielenkiinnon kohdetta. Tässä tutkimuksessa käsitelty aineisto koostuu sekä arkeologisista että dokumentaarisista lähteistä, eli sekä oululaisesta kaupunkikaivausaineistosta että kaupunkilaisten perukirjoista. Yksi tutkimuksen lähtökohdista olikin hyödyntää kaivausaineiston ohella myös kirjallisia lähteitä ja pohtia dokumentaarisen arkeologian mahdollisuuksia Suomessa.

On kunnia saada puolustaa tätä sukupuolta ja luokkaa käsittelevää väitöskirjaa juuri tänä päivänä, Minna Canthin ja tasa-arvon päivänä. Minna Canthista oli moneksi. Hän oli muun muassa kirjailija, kauppias ja feministi. Hän halusi saada naisten äänen kuuluviin, mutta naisasian lisäksi hän oli kiinnostunut myös muista yhteiskunnallisista kysymyksistä. Samat teemat nousevat esiin tässä materiaalisesta kulttuurista ammentavassa kaupunkiarkeologisessa tutkimuksessa, jonka tavoitteena on tuottaa uutta tietoa varhaismoderneista oululaisista, heidän pukeutumisestaan ja sillä tuotetuista merkityksistä. Olen perehtynyt varhaismodernien oululaisten pukeutumiseen heidän vaatetuksessaan käytettyjen kiinnittimien, nappien (kuva 1), neulojen (kuva 2) ja solkien (kuva 3) kautta. Näin siksi, etteivät kankaat juurikaan säily maaperässämme, toisin kuin

Kuva 1. Nappeja Oulun tuomiokirkon tontilta (KM2002067:761–764). (Kuva: T. Kuokkanen).

Kuva 2. Neuloja NMKY:n tontilta (INS-87:640–644). (Kuva: T. Kuokkanen).

Kuva 3. Polvihausunsolki Pikisaaresta (KM2006047:26). (Kuva: T. Kuokkanen).

pienet metalliset kiinnittimet. Vaikka tutkimani esineet ovat kooltaan pieniä, kertovat ne kuitenkin paljon niistä ihmisistä, joiden elämään ne ovat tavalla tai toisella kuuluneet.

Tutkimukseni teoreettinen tausta on voimakkaasti sukupuoliarkeologiassa, johon perehdyin jo kymmenen vuotta sitten valmistuneessa pro gradu -tutkielmassani. Tärkein tutkimuskysymykseni käsitteli tuolloin sitä, kuinka gender-teema näkyy suomalaisessa tutkimuksessa. Tiivistäen esitettynä lopputulos oli, että kyseistä teemaa on käsitelty meillä varsin vähän ja erityisen vähän sitä on käsitelty historiallisen ajan arkeologisessa tutkimuksessa. Ei siis liene yllättävää, että olen tällä väitöstutkimuksella halunnut olla täyttämässä havaitsemaani tutkimusaukkoa. Gender-teema ja sukupuolen tutkiminen ovat mielestäni edelleen tärkeitä, mutta jo aika varhaisessa vaiheessa tätä väitöskir-

jatyötä minulle kävi selväksi, ettei ihmisen identiteettiä tutkittaessa ole hedelmällistä keskittyä ainoastaan yhteen identiteetin osa-alueeseen. Luokka nousi aineistosta esiin voimakkaasti ja kietoutui yhteen sukupuoleen liittyvien kysymysten kanssa, joten oli loogista nostaa sen käsittely tutkimuksen keskiöön sukupuolen rinnalle.

Tutkimuskysymykseni muodostavat kaksi ryhmää, joista ainoa metodologinen kysymys muodostaa oman kokonaisuutensa. Se linkittyy vahvasti yhteen kirjallisten lähteiden kanssa. ”Kuinka sukupuolta on mahdollista tutkia varhaismodernista pukeutumiseen liittyvästä löytöaineistosta?” Tällä kysymyksellä on pureuduttu suomalaisessa kaupunkiarkeologiassa vain vähän huomiota saaneeseen sukupuolen teemaan. Tärkein havainto tähän kysymykseen liittyen oli, ettei esineiden sukupuolittuneisuus ole pelkästään niiden käyttöä. Kaivausaineistoa tutkittaessa avain sukupuolen tavoittamiseen on kohdistaa huomio esineiden käyttäjien lisäksi myös niiden valmistukseen ja kauppaan. Näin siksi, että kaivauksilta peräisin olevien kiinnittimien kohdalla on varsin usein hyvin hankala päätellä, onko esine kuulunut naisen vai miehen pukuun. Tässä kohtaa avuksi tulevat kirjalliset lähteet. Yhdistämällä tulkinnassa kaivausaineisto dokumentaariin lähteisiin pystytään esineiden käyttäjistä tällöin päättelemään enemmän kuin mitä pelkkää kaivausaineistoa tulkitsemalla olisi mahdollista.

Työni toisen tutkimuskysymyskokonaisuuden muodostavat kysymykset, jotka kietoutuvat tiiviisti yhteen pukeutumisen lainsäädäntöön, kirkkoon ja sosiaaliin normeihin pureutuneiden kysymysten kanssa; ”Kuinka pukeutumisella esitettiin ja tuotettiin identiteettiä 1600–1800-lukujen Oulussa? Kuinka ihmiset ilmensivät itseään pukeutumisellaan ja siihen liittyvällä esineistöllä? Millainen oli pukeutumisen merkitys luokkaidentiteetille? Oliko säätyjärjestelmän vallitessa mahdollista neuvotella paikastaan yhteisössä?”

Vastaus näihin kysymyksiin voidaan tiivistää seuraavasti: Vallinneesta lainsäädännöstä huolimatta ihmisten mahdollisuus ilmaista itseään omalla pukeutumisellaan ei ollut sidoksissa ainoastaan henkilön säätyyn ja sukupuoleen, vaan luokka-asemaan vaikuttivat myös hänen taloudellinen asemansa, ikänsä ja ammatinsa. Vaikka säätyrajat olivat olemassa ja ovat näkyvillä tutkimusaineistossa, aineisto kertoo myös säätyrajojen ylityksistä ja ihmisen mahdollisuudesta neuvotella omasta luokka-asemastaan yhteisössään. Neuvottelua käytiin ja rajanylityksiä tehtiin juuri pienillä pukeutumiseen liittyvillä esineillä sekä tilannesidonaisuudella.

Vallinneesta lainsäädännöstä tärkeimmäksi tarkasteltavaksi ilmiöksi nousivat ylellisyysasetukset, koska niiden vaikutus pukeutumiseen oli merkittävä. Jo asetukset itsessään, mutta myös niiden valvonta oli sekä sukupuoli- että luokkasidonnaista. Sukupuoli- ja luokkaidentiteettejä rakennettiin niin pukeutumisella, sitä koskeneella lainsäädännöllä, kuin sen valvonnallakin.

Tässä työssä on perehdytty Suomesa vain vähän tutkittuihin esineryhmiin, käytetty pukututkimuksessa aiemmin vain vähän hyödynnettyjä menetelmiä sekä tullut aineistoa meillä vain vähän hyödynnetystä teorettisesta näkökulmasta. Nyt aikaansaadut tulokset ovat kuitenkin monessa mielessä vasta alku. Nämä kaikki edellä mainitut osa-alueet kaipaisivat mielestäni lisää tutkimusta. Oulussa esiin kaivetusta esineistöstä tässä tutkimuksessa on käsitelty vain murto-osaa. Suurin osa kaupunkikaivausesineistöstä on muuta kuin pukeutumiseen liittyvää esineistöä, joten Oulun kaupunkikaivausaineisto sisältää lukuisia tutkimuksen arvoisia esine- ja kontekstikonaisuuksia. Erityisesti toivoisin tietysti lisää pienten pukeutumiseen liittyvien esineiden perustutkimusta. Esimerkiksi varhaismodernissa soljissa riittää yhä tutkittavaa.

Perinteisesti naisten työn tutkiminen on ollut yksi eurooppalaisen genderarkeologian kantavia teemoja, mutta suomalaisen historiallisen ajan kaupunkiarkeologian piirissä naisten työ on yhä hyvin vähän tutkittu aihe. Dokumentaarisella arkeologialla on mielestäni paljon annettavaa pukututkimukselle, erityisesti tekstiiliarkeologialle. Historiallisten lähteiden yhdistäminen kaivausaineistoon ei ole kuitenkaan ainoastaan pukututkimuksen mahdollisuus, vaan kirjallisia lähteitä voitaisiin hyödyntää aiempaa laajemmin varhaismodernia ja modernia aikaa käsittelevässä arkeologisessa tutkimuksessa. Tässä tutkimuksessa käytetyt perukirjat ovat vain yksi mahdollisuus. Sekä esineiden että ihmisten kohdalla toivoisin rajapintojen herättävän mielenkiintoa myös tulevassa tutkimuksessa. Kuinka pukeutuivat tavalliset kaupunkilaiset? Kuinka pukeutuivat ne ihmiset, jotka eivät kuuluneet selkeästi säätyläisiin eivätkä rahvaaseen? Tämä säätyläiset-rahvas -rajan alkava murtuminen kaipaa mielestäni ehdottomasti lisää tutkimusta.

Koska säätyläiset-rahvas -jako oli vaihteleva, olen tutkimuksessani valinnut ihmisten sosiaalista asemaa kuvaavaksi käsitteeksi luokan. Luokka toimii tutkimuksessani ennen kaikkea yläkäsitteenä mahdollistaen näin usean ihmisen sosiaaliseen asemaan vaikuttaneen tekijän samanaikaisen tarkastelun. Luokan käsitettä on aiemmin käytetty runsaasti yhdysvaltalaisessa historiallisen ajan arkeologian tutkimuksessa, mutta sen soveltaminen varhaismoderniin Ruotsiin kaipaisi yhä lisää tarkastelua. Erityisesti lisää teoreettista pohdintaa kaipaa mielestäni säädyn, statuksen ja luokan suhteen pohtiminen. Oulun tapauksessa mielenkiintoinen tutkimuskohde olisi esimerkiksi virkamiesten asema kaupungissa. Tulevassa tutkimuksessa näkisin mielelläni tartuttavan Aimo Halilan toteamukseen, ettei Oulussa ollut lainkaan aatelisia 1700-luvulla. Val-

tiopäiväsäätymerkityksessä kyseinen väite pitää lähes varmasti paikkansa, mutta sosiaalisäätyjen kohdalla asia ei ole niin yksinkertainen. Esimerkiksi tässä tutkimuksessa esiintyvä kruununvoutipariskunta saattoi hyvinkin kuulua aateliin sen sosiaalisäätymerkityksessä, minkä pohtiminen olisi kuitenkin jo oma tutkimuksensa.

FT Tiina Kuokkanen väitteli Oulun yliopiston humanistisessa tiedekunnassa lauantaina 19.3.2016 aiheesta ”Vaatetuksen luokka ja sukupuoli 1600–1800-lukujen Oulussa. Historiallisen ajan arkeologian näkökulma”. Vastaväittäjänä toimi dosentti Anu Lahtinen Helsingin yliopistosta ja kustoksena yliopistonlehtori Timo Ylimaunu.

Väitöskirja on ladattavissa verkosta:
Kuokkanen, Tiina 2016. Vaatetuksen luokka ja sukupuoli 1600–1800-lukujen Oulussa. Historiallisen ajan arkeologian näkökulma. *Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora* 137. Oulun yliopisto. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526211121.pdf>

tiina.kuokkanen@oulu.fi